individu op den voorgrond komt. Dit is in de reformatie-eeuw voltooid. Het is tevens dit tot zijn recht komen van het meer individueele leven, waardoor de roman geboren werd.

* * *

In de nu volgende artikelen gaat de schrijver na hoe bij de verschillende romangenres bij alle afdwaling toch altijd iets van den grondtrek van het epos aanwezig bleef.

In de ridderromans leidde de zucht naar het avontuurlijke en de teekening der liefde tot gewaagde voorstellingen, al is er nog geen toeleg op slechtheid. Maar zij zijn toch uitingen van onvoldaanheid met het alledaagsche en van de zucht om zich te verplaatsen in rijker gestoffeerd, minder benepen en minder bekrompen levens. De heilige strekking is, dat zij onvoldaanheid met het platte, materialistische wekken, de onheilige, dat zij niet de realiteit van het hemelsche, maar de wilde vlucht der fantasie er tegenover geven.

In de politieke romans, als Utopia, die een ideale wereld ontwerpen, is ook een poging aanwezig om het leven zelf om te zetten in veel hooger staat.

Dan grijpt de verbeelding naar een nieuwe tegenstelling met eigen leven, door zich in de rooverromans te wenden tot de levenskringen, die buiten de groote heirbaan des levens liggen. Dit is niet alleen nieuwsgierigheid. Er komt een hooger motief bij. Men krijgt oog voor de veelvormigheid van het leven. Men wil het leven der menschheid beter overzien. De nieuwe soort greep naar het werkelijke leven om door het nieuwe te prikkelen, maar ook om dat leven nader te brengen. Daarbij kan men drie stadia onderscheiden, die echter chronologisch niet op elkaar volgen. Men wilde het vreemde leven leeren kennen zooals het bestond, men wilde het leeren verstaan, men wilde er sympathie voor winnen.

Zoo grijpt men telkens een ander stuk vreemd menschelijk leven, dat zich leende voor romantische behandeling.

In den herderroman wordt het idyllische met het heroische gemengd. Ook hier vindt men weer naast erotiek zucht tot frisch leven. Dit leidt echter, vooral in de negerromans, tot dwepen met den natuurmensch. Het wordt willekeurige inkleeding van valsche philosophische gedachten.

Het zoeken van telkens nieuwe levenskringen voert ten slotte tot steeds vrijer uitbeelding van het zondige en zoo tot de pornografische romanliteratuur.

Na de uitputting der werkelijkheid treedt echter de behoefte weer op het verleden in verbeelding terug te roepen. Door de aandacht voor de bezieling die van een machtig verleden uitgaat, komt de roman weer dichter bij het uitgangspunt.

De historische roman heeft veler afkeer verzoend. Met het Huis Lauernesse brak Bosboom-Toussaint in geheel nieuwe kringen den ban en toen haar Gideon Florensz. uitkwam, was haar triomf volkomen. Ook bij den historischen roman is de verbeelding belangrijker dan de historie. Dit is geen gebrek. Het is genade dat men zich door verbeelding in kan denken in een hoogere, rijkere wereld die beter strookt met de neiging van ons gemoed. Ook bij den historischen roman openbaarde zich drieërlei motief. Men wilde beschrijven, men wilde psychologisch verklaren, men werd tendentieus.

Eerst gaf de historische roman minutieuse teekening van het verleden. Het werd détailteekening met doode poppetjes. Daarna werd het echter uitbeelding van de groote worstelingen van den menschelijken geest. Ons besef van eenheid met ons volk en met het menschelijk geslacht is onuitroeibaar. Dit besef wordt door den historischen roman verdiept.

* * *

Met de bespreking van den historischen roman der vorige eeuw eindigt Kuyper zijn artikelen-reeks. Den naturalistischen en den modern-psychologischen roman van het einde dier eeuw heeft hij niet meer in zijn betoog betrokken. De détails van het historisch overzicht, die hier grootendeels verzwegen zijn, zijn trouwens ook niet het belangrijkste van zijn artikelen. Kuyper was geen literatuur-historicus en begaf zich slechts met een bepaald doel, de verdediging van den roman als kunstvorm, op een terrein, waarop hij zich weinig bewogen heeft. In dit verband is ook merkwaardig, dat hij zelf meedeelt, dat hij in de vijftig jaren van zijn intellectueel bewust leven stellig niet meer dan twee dozijn romans las. Dit alleen sluit reeds uit, dat wij bij zijn historisch overzicht indringende beschouwingen over het karakter der verschillende genres mogen verwachten. Liever dan hierover te struikelen, willen wij de scherpte van blik waardeeren, waarmee hij, met volstrekte verwerping van het zondige, in de veelvormigheid der verschijnselen het waardevolle gemeenschappelijke heeft nagespeurd.

Belangrijker is, dat het verlangen om een lans te breken voor den roman Kuyper heeft geleid tot zijn beschouwingen over het dichten, d.i. het uit de verbeelding scheppen en over de taak en de roeping van den dichter tegenover volk en menschheid. Historisch is merkwaardig, dat deze beschouwingen verschenen zijn in een tijd, toen ook de Christelijke dichters zich nog weinig of niet ontworsteld hadden aan den ban van de individualistische kunstopvattingen der tachtigers. Ook tot dezen tijd, nu met moderne terminologie de vraag naar de verhouding van „dichter" en „gemeenschap" allerlei, dikwijls vage antwoorden vindt, verdient het klare geluid van Kuyper door te klinken.

K. D. J. G.

Dr Kuyper en het Joodsche probleem.

Het was in de maand September dertig jaar geleden, dat Dr A. Kuyper de voorrede schreef bij het eerste deel van zijn tweedeelig werk: „Om de oude Wereldzee", waarin ook het Joodsche probleem breedvoerig door hem besproken wordt.

Sindsdien is er op de wereld veel veranderd; vele problemen van toen zijn inmiddels opgelost of door andere vervangen, maar het Joodsche probleem is — kan het wel anders? — tot op den dag van heden een onopgelost vraagstuk gebleven.

De oogen van de geheele wereld zijn in deze weken zelfs op Palestina gericht. Geregeld verschijnen in de buitenlandsche overzichten van de verschillende dagbladen mededeelingen over den gespannen toestand tusschen Joden en Arabieren in het nabije Oosten. De stroom van berichten gaat door, om ons op de hoogte te houden van de ontwikkeling van het Palestijnsche probleem. De laatste Volkenbondsvergadering heeft zich met de verdeeling van Palestina, — het voorstel van de Koninklijke Commissie — bezig gehouden en in haar discussies het vóór en tegen overwogen.

Hoe hebben wij over het Joodsche probleem te denken? Het is een vraag, die de geesten boeit en waarop nogal uiteenloopende antwoorden gegeven worden.

Op het laatste Zionistencongres in Augustus van dit jaar bleek er bij lange na geen eenstemmigheid te bestaan over de verdeeling van Palestina en de stichting van den nieuwen Joodschen staat, zooals deze door de Koninklijke Commissie werd voorgesteld. De meeste Christenen hebben geen groote verwachtingen van den opbouw van een zelfstandigen Joodschen staat, maar de Chiliasten vinden in den gang van zaken een sterk bewijs voor de juistheid van hun ideeën.

Zoo wordt in het nieuwe sterk chiliastisch getinte boek van Erich Sauer („Der Triumph des Gekreuzigten" Umbruch Verlag Wuppertal, Barmen 1937, pag. 143) de ontwikkeling van de kolonisatie in Palestina vol vreugde vermeld. Sauer beschouwt dezen nieuwen intocht van de Joden in Palestina als een vervulling van de belofte in de Heilige Schrift over het Jodendom uitgesproken.

Onder deze omstandigheden is het goed in het jaar van Kuyper-herdenking eens na te gaan hoe Dr Kuyper zich de ontwikkeling van het Joodsche probleem gedacht heeft, en hoe wij in verband daarmee de tegenwoordige emigratie naar het land van het oude Israël hebben te zien. Het zal noodig zijn vooral te letten op Kuypers beschouwing over de kolonisatie in Palestina, aangezien dit onderdeel bij de tegenwoordige verhoudingen in het land de meeste aandacht opeischt.

Toen Dr Kuyper het Heilige Land bezocht, was het aantal Joodsche kolonies niet heel groot. Het stichten van kolonies in Palestina was eerst enkele tientallen jaren eerder begonnen. De Joden die zich aangemeld hadden, moesten in de nieuwe kolonies tallooze moeilijkheden overwinnen. Weinig verstand als ze over het algemeen hadden van landbouw, waren de voorschotten spoedig opgeteerd. Gelukkig liet de rijke Jood Baron van Rothschild zijn volksgenooten niet aan hun lot over. Onder zijn leiding werden elf kolonies gevormd, die later met de zeven kolonies van de Jewish Colonisation Association verbonden werden. Toch moet men zich van de bevolking van deze kolonies geen al te groote voorstelling maken. Volgens de gegevens aan Dr Kuyper verstrekt, bedroeg het aantal gezinnen in de Rothschild-kolonies 657, met een bevolking van 3426 personen. In totaal waren er ongeveer 5000 kolonisten werkzaam in de verschillende bedrijven. Dit is natuurlijk een zeer gering aantal in een land dat bijna zoo groot is als Nederland. Kuyper vond de Joodsche kolonies in Palestina bij zijn bezoek „in hooge mate onbeduidend" en stelde als iets belangrijks vast, dat de Russische en Roemeensche Joden die in landverhuizing heil zochten, liever naar Amerika dan naar Palestina trokken. (Vgl. „Om de oude Wereldzee", de stukken over: „Het Joodsche probleem", 239—324 en „Het Heilige Land", pag. 433—543 passim.)

Leggen wij naast deze feiten, door Dr Kuyper meegedeeld in „Om de oude Wereldzee" de gegevens ons verstrekt door den Hongaarschen journalist L. Farago, die in opdracht van een Engelsch blad Palestina bereisde en die de resultaten van zijn onderzoekingen publiceerde in een boek in dit jaar in het Hollandsch uitgekomen onder den titel: „Palestina op den tweesprong", dan valt het verschil dadelijk op. (L. Farago, „Palestina op den tweesprong", Nederlandsche keurboekerij, Amsterdam 1937.)

Volgens mededeelingen van het Joodsche Hoofdbestuur wonen er thans reeds meer dan 400.000 Joden in Palestina (Farago a.w. 168). Het Joodsche Palestina heeft in totaal iets meer dan één millioen doenams land in handen (één doenam is 100 vierkante meter). (Farago, a.w. 198.) De Histadroeth, de Joodsche arbeidersorganisatie, telt meer dan 80.000 leden, onder wie 85 procent van de Joodsche arbeiders boven 18 jaar. (Farago, a.w. 110.)

Van Tel Aviv (= Lente Heuvel) de stad ten noorden van Jaffa in de zandduinen gebouwd, was in 1907 bij het bezoek van Dr Kuyper nog geen huis of steen te zien. Hoewel de grond reeds in 1906 gekocht was door een groote Joodsche maatschappij, kon door allerlei omstandigheden eerst drie jaar later met den bouw van huizen worden begonnen. Thans is deze geheel Joodsche stad inmiddels uitgegroeid tot de grootste van Palestina en telt stellig 150.000 inwoners. (Vgl. Farago a.w. 87—99.)

Er zijn verschillende oorzaken te noemen die tot deze groote toename van Joden in Palestina aanleiding hebben gegeven. Allereerst is te wijzen op de Balfour-declaratie in 1917, waarbij aan de Joden de schepping van een nationaal tehuis in Palestina in het vooruitzicht gesteld werd. Sindsdien is jaarlijks het aantal emigranten dat naar het Heilige Land trok enorm toegenomen. Volgens de verklaringen van het Zionistencongres in Luzern (1935) in het jaar 1933 niet minder dan 30.000 en in 1934 42.000. Bovendien werd de emigratie naar Amerika in dezelfde jaren aanmerkelijk bemoeilijkt, zoodat de Joden, die naar een ander vaderland moesten trekken, wel meer op de mogelijke vooruitzichten in Palestina acht moesten geven. Daarbij moet gewezen worden op het groeiende Anti-Semitisme in verschillende landen. Sinds de overwinning van het Nationaal-Socialisme in Duitschland zijn den Joden daar allerlei moeilijkheden in den weg gelegd bij de uitoefening van hun bedrijf en velerlei beperkende bepalingen voor het Joodsche leven uitgevaardigd, zoodat velen het besluit namen in Palestina opnieuw te beginnen. In de eerste drie jaren van het Hitlerbewind zijn er ongeveer 30.000 Duitsche Joden naar Palestina gekomen.

Is dus de emigratie naar Palestina veel sneller gegaan dan Dr Kuyper in zijn „Om de oude Wereldzee" vermoedde, aan den anderen kant is de overeenkomst tusschen de kolonies van toen en nu zeer groot. Het viel aan Dr Kuyper reeds op, dat in de kolonies die hij bezocht, gezinnen met een talrijk kroost tot de zeldzaamheden behoorden. Hij vond nauwelijks drie kinderen per gezin, een aantal dat „men veel grooter zou gedacht hebben". (Vgl. Kuyper a.w. 495). Deze verhoudingen zijn thans nog veel ongunstiger. Gemiddeld hebben de gezinnen in de kolonies thans 0,7 kinderen, zoodat de Joden zonder sterke emigratie niet alleen niet zouden toenemen, maar zelfs zouden uitsterven. De grootste attractie van de kolonie te Dagania was zelfs dat daar een gezin met zeven kinderen woonde (Farago a.w. 216). De journalist teekende ergens deze uitspraak op uit den mond van een getrouwd kolonist: Het leven is te duur en te onzeker om meer dan één kind te hebben. Eén kind is al een luxe; we moeten zijn wieg en baby-uitzet op afbetaling koopen en zijn wij niet aangesloten bij het ziekenfonds, dan moeten wij zelfs de vroedvrouw in termijnen betalen. (Farago a.w. 216.)

Deze levenshouding doet reeds vermoeden dat het godsdienstig besef bij de in Palestina wonende Joden niet sterk is en dat er niet veel begeerte is om de Wet Gods te onderhouden gelijk weleer.

Dat is inderdaad het geval. Kuyper zag het met zijn scherpen blik reeds in zijn dagen dat de religieuze idee, Israëls nationaliteitsbesef niet doordrong en hij kon op grond daarvan vooral, Israël geen groote toekomst in Palestina voorspellen. De nieuwe Joodsche generatie komt er openlijk voor uit, dat de godsdienst hen geheel onverschillig laat. De oude Joden onderhouden trouw de godsdienstige plichten en gaan geregeld ter synagoge, maar voor de jongeren is de Sabbath meer een nationale dan een religieuze feestdag. „Men staakt het werk meer op sociale dan op godsdienstige gronden. (Farago a.w. 85.) Typeerend is dit voorval. Toen de journalist Jeruzalem bezocht, was juist het Tempelgebied, en dus ook de klaagmuur, voor de Joden gesloten door de Engelsche overheden, uit vrees voor bloedige onlusten op deze historische plek. De godsdienstig-orthodoxe Joden waren hierdoor zeer terneergeslagen. „Doch de jongere generatie, die nooit naar den klaagmuur ging, omdat zij geloofde dat het nieuwe Joodsche Palestina niet opgebouwd kon worden uit tranen om vergane grootheid, bleef er onverschillig onder. „Wij Joden, zoo vertelde men aan den journalist in de Jewish Agency, zouden veel eerder onze heilige plaatsen willen opgeven, dan ons werk der laatste jaren verwoest te zien. (Farago a.w. 42.)

Al is dan het aantal kolonies van een kleine twintig tot ver over de honderd geklommen en al is de groei veel grooter dan Dr Kuyper durfde te veronderstellen, toch zullen wij goed doen Kuypers beschouwingen over het Joodsche kolonisatievraagstuk niet te vergeten en inzonderheid zijn slotzin in gedachten te houden: „Zoolang Israël zijn verwerping niet te niet doet.... moge de Joodsche kolonisatie Palestina economisch ten zegen strekken, maar den „Juif errant" zijn eigen tente hergeven, kan ze niet." (Kuyper a.w. 496.)

De moeilijkheden, waarmee Engeland en de Volkenbond worstelen om het Joodsche vraagstuk tot oplossing te brengen, bewijzen, dat deze uitspraak van dertig jaar geleden nog niets van haar waarde heeft ingeboet.

H.-K. H. M.

Dr A. Kuyper en het Vaccinatie-vraagstuk.

Wij schrijven het jaar 1870. Wapengekletter vervult de lucht. De oorlog, de bekende Fransch-Duitsche oorlog van 1870—'71, staat te beginnen. De strijd, reeds lang voorzien en van weerszijden voorbereid, is losgebarsten en voor de zooveelste maal in de geschiedenis neemt de menschenslachting-op-groote-schaal een aanvang.

Maar dit is niet het eenige wat de gemoederen in Europa verontrust. Er is nog een andere vijand opgestaan, een tegenstander der menschheid, die reeds gedurende tientallen van eeuwen zijn slachtoffers bij duizenden en tienduizenden heeft geteld. De pokken, deze beruchte en zoo zeer gevreesde ziekte, hebben andermaal den kop opgestoken en woeden met een grimmigheid als in lang vervlogen tijden.

Dat de pokziekte, ondanks de zegenrijke ontdekking der vaccinatie, opnieuw zooveel slachtoffers kon gaan maken, lag aan verschillende omstandigheden. Meende men aanvankelijk, dat vaccinatie levenslang immuniteit [1]) tegen pokken verleende, al spoedig bleek dit niet het geval te zijn. Deze teleurstelling vond haar terugslag, mede dank zij de actie van de tegenstanders der koepokinenting, in het steeds kleiner wordend aantal van hen, die zich lieten vaccineeren. Bovendien was de werkzaamheid van de entstof er in den loop der jaren niet op vooruit gegaan, integendeel belangrijk verzwakt. Zoodoende ontstonden, niettegenstaande inenting, steeds meer pokkengevallen. Een en ander was oorzaak, dat de pokziekte in 1870 overal een goeden bodem vond en de epidemie in die landen, welke een slechten inentingstoestand hadden, een zeldzaam hoogtepunt bereikte.

Ook Nederland werd niet gespaard. De epidemie, begonnen omstreeks November 1870, duurde tot Augustus 1872 en was vooral van Maart tot September 1871 buitengewoon hevig. Niet minder dan 23.000 menschen vielen destijds aan de pokken ten slachtoffer. Geen wonder, dat men hier te lande, gelijk trouwens in verschillende andere landen, maatregelen beraamde om dezen geesel der menschheid meer afdoende te bestrijden. De propaganda van rijks- en gemeentewege voor vrijwillige vaccinatie had, niettegenstaande het uitreiken van zilveren en gouden medailles of van gratificaties aan geneeskundigen, die een groot aantal inentingen hadden verricht, geen voldoende immunisatie der bevolking teweeggebracht. Alleen indien door wettelijke bepalingen de vaccinatie algemeen werd gemaakt, zou men dit doel kunnen bereiken. Vandaar dat bij de wet tot voorziening tegen besmettelijke ziekten van 4 December 1872 de z.g.n. indirecte vaccinatie-dwang werd ingevoerd, waardoor practisch ieder Nederlander in de toekomst gevaccineerd zou zijn.

Deze dwang tot inenting, in verschillende landen van Europa reeds sedert korteren of langeren tijd ingevoerd, was ook voor Nederland niet geheel nieuw. Zoo bestond bijv. reeds in 1808, bij decreet van Lodewijk Napoleon, indirecte inentingsplicht voor diegenen, die onderstand genoten [2]) en werd directe vaccinatiedwang uitgeoefend op hen, die in militairen dienst stonden. Thans werd echter niet een deel der burgerij, maar de geheele bevolking de plicht tot inenting opgelegd.

Terecht schrijft dan ook De Lint [3]), dat de wet op de koepokinenting groote principieele beteekenis had. Immers was het de eerste maal, dat een moderne Staat het waagde op zoo diepgaande wijze in het leven van het individu in te grijpen. Belastingplicht, dienstplicht, later de schoolplicht werden algemeen noodzakelijk geacht en vonden dan ook weinig tegenkanting. Iets nieuws was echter het beginsel, dat de Staat ten opzichte van de volksgezondheid zoo ver kon gaan, dat hij iedereen dwingt zich, al is het slechts in geringe mate, ziek te laten maken om daardoor zichzelf en de gemeenschap voor grooter nadeel te behoeden. Het is daarom niet te verwonderen, dat de vaccinatiedwang nog altijd een groot aantal tegenstanders telt en de zooeven genoemde wet van 1872 een krachtig verzet uitlokte, zoowel in de Tweede Kamer als daar buiten.

Een van de eerste en meest krachtige bestrijders van den vaccinatiedwang is wel geweest Dr Abr. Kuyper. Zijn bezwaren tegen vaccinatiedwang berusten op verschillende overwegingen. [4]) Allereerst op de vrees, dat de Regeering, in overigens loffelijken ijver voor het welzijn van het algemeen, de hand zou slaan aan hetgeen uitsluitend tot het persoonlijk belang van den burger behoort. De Staatszorg ontaardt dan in Staatsalbemoeiing, de caricatuur van Staatszorg. Met deze Staatsalbemoeiing gaat hand in hand het aantasten der burgerrechten van de ingezetenen. En tot die burgerrechten behoort het recht hun persoonlijke overtuiging geëerbiedigd te zien. Aldus leidt Staatsalbemoeiing tot wijziging, desnoods met geweld, van de persoonlijke overtuiging der burgers, waartoe de Overheid nu eenmaal het recht niet heeft of mag hebben.

Behalve vrees voor Staatsalbemoeiing waren een tweede factor voor het verzet tegen vaccinatiedwang de conscientie-bezwaren, die vele Christenen tegen de vaccinatie koesterden. Vaccinedwang, zegt Kuyper, grijpt rechtstreeks in in de gewetensvrijheid van het volk. Dit nu is ongeoorloofd, want, zoo zegt hij op een andere plaats [5]), zoodra een onderdaan zich op zijn conscientie beroept, wijke de Overheid uit eerbied voor het heilige terug; dan dwinge ze nooit, noch tot de eedsaflegging, noch tot den krijgsdienst, noch tot schoolbezoek, noch tot vaccinatie of wat dies meer zij. Vaccinatiedwang staat gelijk met gewetensdwang en is derhalve ongeoorloofd.

In de derde plaats achtte Kuyper vaccinatiedwang ongeoorloofd, omdat de wetenschappelijke vraag over het heilzame der vaccinatie nog ver van beslist is. Zoolang de mannen van het vak aangaande het nut der koepokinenting verdeeld zijn in voor- en tegenstanders en in beslistheid van overtuiging en deugdelijkheid van argumenten elkander niets gewonnen geven, mag de Staat zich niet tot opperpriester in het rijk der wetenschap opwerpen en den burgers iets opdringen als resultaat der geneeskundige wetenschap wat slechts privaat gevoelen van de één helft der geneeskundigen is.

Tenslotte protesteerde hij uit het oogpunt der staatkundige vrijheid tegen den vaccinatiedwang. „De Staat kan eischen, dat er aangifte van be„smetting geschiede; hij kan eischen, dat de be„smette zich buiten aanraking met anderen hou„de [6]); hij kan eischen, dat de scholen niet bezocht „worden door kinderen uit besmette gezinnen; — „maar of men een middel door geneeskundigen „aangeraden al dan niet gebruiken wil, dat is „een zoo integreerend deel der burgerlijke en per„soonlijke vrijheid, dat zelfs de schijn van dwang „in dit opzicht den Staat onteert en doet ont„aarden."

Concludeerend is Kuyper tegen vaccinatie omdat:

1o. het nut van de vaccine niet vaststaat en de Overheid nimmer een bepaald soort van geneeskundige zienswijze mag stempelen als orthodox en dus bindend (Ook artsen kunnen zich vergissen);

2o. dwang nooit gerechtvaardigd kan zijn eer er ziekte is (Dwang mag derhalve nimmer prophylactisch werken);

3o. de Overheid, wat zij ook doe, heeft af te blijven van onze lichamen;

4o. de Overheid de tegenspraak der conscientie heeft te eerbiedigen; en

5o. van tweeën één: ze òf zelve niet aan de onfeilbaarheid der vaccinatie gelooft, òf, doet ze dit wel, dan ook overtolligen arbeid verricht, bijaldien ze de aldus reeds beveiligden nogmaals beschermen gaat tegen een kwaad, dat op hen dan immers geen vat meer heeft.

De levendige actie van Kuyper tegen vaccinatiedwang is niet alleen vastgelegd in woord en geschrift, maar ook vereeuwigd door het hekelstift. Zoo toont ons een prent van Jan Holswilder uit 1880, hieronder afgebeeld, Dr A. Kuyper, die, met „De Standaard" zwaaiend, het publiek tegenhoudt om de kermistent met de stoom-koepokinenting binnen te treden. [7]) Merkwaardig is verder de dame, die zich niet op den arm, maar op de knie heeft laten vaccineeren, terwijl de traditioneele inentingskoe, die op elke spotprent betreffende de vaccinatie voorkomt, natuurlijk ook hier niet ontbreekt.

Heeft Dr Kuyper heftig den vaccinatiedwang bestreden, niet minder scherp heeft hij zich verweerd tegen hen, die meenden op godsdienstige gronden de inenting zelve te moeten verwerpen. [8]) Ja hij aarzelde niet de vele Christenen, die zich destijds met hand en tand tegen de vaccinatie verzetten, te betitelen met den naam van: misleide en op den doolgeraakte vroomheid.

Het voornaamste bezwaar van vele godsdienstige menschen was wel de volgens hen onredelijke en onnatuurlijke maatregel van het inbrengen van een zieke, giftige stof in een gezond lichaam. Men noemde dit een vooruitloopen op Gods Voorzienigheid, een tarten van Zijn Majesteit.

Tegen dezulken nu nam Kuyper krachtig stelling. Na er op gewezen te hebben, dat het nemen van voorzorgsmaatregelen tegen ziekten niet alleen geoorloofd, maar plicht is en dat isoleering van kranken aan besmettelijke ziekten geen geloofszwakheid is, maar eisch van Gods Woord, gaat hij er toe over de vraag te bespreken of er een volstrekt verschil bestaat tusschen goede en giftige stoffen en voorts of giftige stoffen al dan niet door God als middel ter genezing kunnen zijn aangewezen. De eerste vraag wordt in ontkennenden, de tweede in bevestigenden zin beantwoord. Noch het feit, dat de koepokstof giftig is, noch dat ze in het gezonde lichaam wordt ingeënt veroordeelt haar op zichzelf. Indien derhalve de koepokinenting het gestelde doel, de pokziekte te voorkomen, zonder andere ziekten te voorschijn te roepen, bereikt, gaat de werking, die hierin plaats grijpt, van God uit en komt Gode daarvoor dank toe. Nu kunnen alleen onderzoek en ervaring over de doeltreffendheid van een maatregel beslissen, maar dit is geen bezwaar, omdat dit nu eenmaal Gods weg is met de kinderen der menschen op geheel het gebied der gemeene gratie. De regel: „Beproeft alle dingen, behoudt het goede" (1 Thess. 5:21) geldt niet alleen op geestelijk en zedelijk terrein, maar gaat ook door op het natuurlijke levensterrein, waarop pla-

1) Onvatbaarheid.

2) De armen kregen n.l. zonder vaccinatie-bewijs geen onderstand.

3) Dr J. G. de Lint: Geneeskunde. Encyclopaedisch overzicht. Leiden, 1933, blz. 278.

4) Zie hiervoor: Ons Program. Amsterdam, 1879, blz. 806—807 en 842—857 en A. R. Staatkunde, Dl II. Kampen, 1917, blz. 450—451.

5) Ons Program, l.c., blz. 202.

6) Deze vrijheidsbeperking grondt Kuyper op de wet der melaatschheid in Leviticus XIII e.v. gegeven.

7) Corn. Veth: De arts in de caricatuur. Amsterdam, z.j., blz. 27.

8) Zie: De Gemeene Gratie, Dl II. Kampen, blz. 533—538